

Григорій ПЕРЕПЕЛИЦЯ,
доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
директор Інституту зовнішньополітичних досліджень

БЕЗПЕКА ЧИ МИР ЯК ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Анотація. Російсько-українська війна, яка відобразила фундаментальні суперечності між українською та російською національною та державною ідентичністю, несподівано та непомітно стала початком Третьої світової війни, де йде боротьба за глобальне домінування та зміну світового порядку. Ба більше, нова світова війна має чіткий міжцивілізаційний вимір. Йдеться про те, на якій ідеологічній основі ґрунтуватиметься майбутній світовий порядок: авторитарній чи демократичній.

Захід не хоче усвідомлювати нові реалії та намагається зберегти статус-кво, який порушила росія. Тож постає надважке завдання повернути в Україну мир і безпеку в умовах глобального протистояння. У статті наголошено на основних завданнях української дипломатії в умовах війни та баченні майбутнього миру і шляхів його досягнення, яке є в Україні, росії та інших впливових геополітичних гравців: безпека на умовах миру, мир без безпеки, безпека без миру.

Ключові слова: війна, мир, гарантії безпеки, українська дипломатія, НАТО, регіональна безпека, перемога.

Запорукою успіху дипломатії є досягнення консенсусу з опонентом чи тим паче ворогом, а під час війни дійти згоди вкрай складно. Супротивники відстоюють радикальні цілі й антагоністичні інтереси, коли поступки однієї сторони означають її поразку й натомість перемогу іншої. Тому війна — це гра з нульовою сумою відповідно до постулатів неореалістичної теорії.

Через ці обставини завдання дипломатії в умовах війни обмежені порівняно із застосуванням військової сили. Традиційна функція дипломатії

полягала здебільшого в забезпеченні успіху військ на полі бою, тобто перемозі над противником, або уникненні власної поразки.

Можна виокремити чотири головні завдання дипломатії в умовах війни: 1) уникнення капітуляції; 2) забезпечення перемоги; 3) досягнення миру; 4) гарантування безпеки. Варто зазначити, що українська дипломатія доклала значних зусиль, щоб уникнути капітуляції після поразок українських військ 2014–2015 років. Результатом таких дій стали так звані мирні угоди Мінськ-1 і Мінськ-2, а також Нормандський формат. Звісно, що ці механізми априорі не могли врегулювати конфлікт на Донбасі, тому що були типовими для внутрішнього конфлікту, а не міжнародного, яким була і є російсько-українська війна. Проте така дипломатична стратегія давала змогу Україні уникнути не тільки військової, а й політичної поразки, тобто капітуляції.

По-перше, вдалося зупинити просування російських військ углиб території України, уникнути широкомасштабного вторгнення та знизити інтенсивність бойових дій на фронті. *По-друге*, Україна змогла пов'язати невиконання росією Мінських угод з економічними та дипломатичними санкціями Заходу проти неї, що вважали основним засобом для припинення російської воєнної агресії та звільнення території Донбасу від російських військ і найманців. *По-третє*, вдалося встановити міжнародний контроль через діяльність моніторингової місії ОБСЄ над застосуванням зброї. По-четверте, вдалося уникнути в документі понять «федералізація» України та «ДНР» і «ЛНР» як сторін війни.

Мінські угоди вкотре підтвердили, що можливості дипломатії у війні є обмеженими, хоча й важливими в умовах подібних загроз. Тож не випадково утвердилась така назва, як «кризова дипломатія».

Ще одним прикладом спроби вийти з кризової ситуації вже під час широкомасштабної війни можна вважати дипломатичні спроби української сторони уникнути капітуляції шляхом організації декількох раундів перемовин у Туреччині з російськими представниками, що передбачало суттєві поступки суверенітетом і територіальною цілісністю України в обмін на припинення наступальних дій росії та завершення війни.

Роль дипломатії в забезпеченні перемоги теж є надзвичайно важливою. Хоча лише дипломатичними зусиллями неможливо здобути перемогу, проте саме вона ставить крапку у війні, закріплюючи це відповідним міжнародним договором чи мирною угодою. Інша річ, з якими результатами і якими жертвами цю перемогу здобуто.

Проте варто зазначити, що на початку першої фази широкомасштабної війни, коли російські війська вже стояли під Києвом, стояло руба питання виживання, а не перемоги. І тільки після провалу російського блицкригу й успішного контрнаступу сил оборони України на Харківському та

Херсонському напрямках Володимир Зеленський сформулював перемогу як головну ціль України у війні з росією, а основні пункти окреслив у Формулі миру.

Роль дипломатії в досягненні перемоги України у війні з росією залежить від низки важливих чинників: якого змісту ми надаємо поняттю «перемога»; наступальні чи оборонні бойові дії ми проводимо; чого в російсько-українській війні прагнуть досягнути наші партнери та союзники. Держави Заходу переконані, що поразка росії зумовить непередбачувані катастрофічні наслідки — її остаточний розвал, що не відповідає їхнім інтересам. Тому українська дипломатія діє в межах формули американського президента Джо Байдена: «щоб Україна не програла, а росія не виграла». Ця формула не передбачає перемоги як такої та водночас дає можливість США маніпулювати ескалацією російсько-української війни насамперед у глобальних інтересах Сполучених Штатів Америки та держав Заходу.

Тому ми змушені покладатися тільки на ту західну військово-технічну допомогу, яка дає змогу Україні «не програти». З іншого боку, очевидним також є таке питання: а чи можна досягнути перемоги дипломатичними засобами з військовою поразкою? Ні. Тому ми й надалі у своїх діях змушені обмежуватися західною допомогою, щоб ані не програти війну, ані не виграти її. Залежно від балансу військової сили внаслідок західної допомоги питання «перемоги» України дедалі рідше звучить в офіційних заявах влади, українського суспільства та міжнародної спільноти.

А втім, українська дипломатія працює на забезпечення перемоги відповідно до традиційних функцій в умовах війни, які обмежені тим, щоб, з одного боку, ізолювати противника від міжнародної допомоги та створення союзницьких антиукраїнських та антизахідних блоків, а з іншого боку, сформуванню власної антипутінської й антиросійської коаліції, про що свідчать результати Саміту миру у Швейцарії 16 червня 2024 року.

Варто акцентувати на тому, що військові засоби та спроможності країни є пріоритетними інструментами для досягнення перемоги в будь-якій війні. Зазвичай перебирає цю роль дипломатія в умовах загрози капітуляції, нездатності здобути перемогу або, навпаки, щоб її закріпити. Нині дедалі частіше вихід із ситуації, яка склалася, Офіс Президента України, сам В. Зеленський і західні партнери вбачають у реалізації мирного плану щодо завершення війни дипломатичними засобами, який, очевидно, запропонують російській стороні на другому Саміті миру [1].

Отже, в короткостроковій перспективі головне завдання української дипломатії полягатиме не в уникненні капітуляції чи закріпленні перемоги, а в завершенні війни при умові здатності України до перемоги, що відповідає західним інтересам. Проте є ще спільний інтерес, який

об'єднує не лише західних партнерів, а й увесь світ, і на якому ґрунтується діяльність української дипломатії, — гарантування сталого миру та безпеки.

Хочеш миру — готуйся до війни; не готуєшся до війни — втратиш мир

Цей давній вислів віддзеркалює нерозривний зв'язок між війною і миром і їх взаємозалежність, яка з онтологічного погляду є формулюванням цих категорій через дихотомію, коли мир визначено як відсутність війни, а стан війни — як «не мир». У цьому контексті завершення війни означає настання миру, але насправді не завжди так буває. Мир може настати, але війна не буде завершена де-юре. І навпаки: війна може закінчитися, а миру не досягнуто. Такі явища називають холодним миром чи холодною війною. Іншим прикладом є гібридний мир і гібридна війна, коли стирають межу між кінцем миру та початком війни. Миру також можна досягнути в процесі ескалації війни шляхом проведення операцій «примусу до миру», які проводить якась третя сторона.

Теорії політичного реалізму та неореалізму розглядають війну як стан міждержавних відносин, які визначені балансом сил, тобто як боротьбу за силу або за перевагу в силі. Саме баланс сил формує структуру міжнародних відносин з погляду неореалізму. Звернення до сили обґрунтовано тим, що в міжнародних відносинах панує анархія, позаяк держави на світовій арені мають власні національні інтереси й не враховують чужі. Згідно з цими теоріями війну можна визначити як міждержавні відносини із застосуванням сили, а мир — це відносини, у яких держави не застосовують силовий потенціал, хоча і його треба досягнути із застосуванням сили.

Інший вимір розуміння миру пов'язаний з його аксіологічною та морально-етичною оцінкою. Постає питання: якого миру ми прагнемо? За визначенням, мир має бути стабільний, тривалий і справедливий. Він має значно широку конотацію і ґрунтується передусім на моральній оцінці в категоріях добра, зла, справедливості, несправедливості. Мир, який встановлений на основі демократичних принципів і спрямований на їх захист, вважають «справедливим» відповідно до одного з постулатів неоліберальної теорії «демократичного миру». Позаяк мир є зворотом війни, то вважають, що справедливого миру можна досягнути тільки внаслідок ведення справедливої війни, коли її мета — досягнення миру, а не його порушення. До них належать визвольні війни або ті, які спрямовані на допомогу жертві агресії. Сучасна російсько-українська війна для української нації є *справедливою*, натомість ***росія веде проти України загарбницьку, агресивну, а тому — несправедливу війну.***

Справедливий і стабільний мир також опирається на силу, і його можна досягнути примусом. Це лежить в основі позиції США та деяких західних

партнерів щодо встановлення миру: треба змусити росію припинити війну. Для цього надають озброєння силам оборони України, щоб ті здобули перевагу на полі бою та цим змусили путіна сісти за стіл переговорів і підписати мирну угоду на американських умовах. Але так реальніше досягнути перемир'я, а не стабільного миру. Перемир'я — це проміжний стан та водночас сполучна ланка між війною і миром.

Українська сторона вважала перемир'я можливістю та основною передумовою для встановлення стабільного миру й завершення війни, а також головною умовою для виконання політичної частини Мінських домовленостей. Це виправдовувало намагання українського керівництва завершити конфлікт з росією на Донбасі винятково політико-дипломатичним шляхом без застосування військової сили та визнання стану війни.

Подібний шлях Президент В. Зеленський обрав і з початком широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну в лютому – березні 2022 року. Українська делегація вважала, що умовою для переговорів з росією буде провал її бліцкригу, після чого москва мала би піти на поступки. На Банковій вимагали припинити бойові дії та вивести окупаційний контингент з України, але відразу заявили, що про жодну капітуляцію не йтиметься. Росії перемир'я виявилось потрібним тільки після нищівних поразок, яких її військам на російсько-українському фронті завдали сили оборони України протягом листопада – грудня 2022 року. Мета російського перемир'я незмінна — здобути певну паузу в бойових діях, щоби провести 500-тисячну мобілізацію, поповнити війська, які зазнали великих втрат, і з новими силами розпочати наступний етап воєнної кампанії в Україні.

Інше важливе питання щодо розуміння того миру, якого ми хочемо досягнути: яким способом і якою ціною? Миру можливо досягнути і завдяки перемозі, і внаслідок поразки шляхом капітуляції. Ці дві категорії характеризують результати війни, а також стан миру по її завершенню.

Перемога є запорукою миру, яка зменшує його ціну та підвищує його цінність. В онтологічному сенсі перемога означає отримання повної переваги, тріумф або досягнення політичних цілей в умовах протистояння, а також стратегічний успіх чи здобуття значних результатів. Масштабність перемоги можна визначати через досягнення фінальної (кінцевої), проміжної, реальної чи декларативної цілі. Тож перемога стає головним завданням у війні, так само як і уникнення поразки. На цьому й побудовано два основні види бойових дій: наступ та оборона.

Позаяк і мир, і війна — стани міжнародних відносин, усі зацікавлені геополітичні гравці намагаються змінити їх відповідно до своїх інтересів. Провідні держави Заходу прагнуть втримати статус-кво — так званий постбіполярний мир. Очевидно, що повернення до нього мало б означати також відновлення територіальної цілісності України та збереження

її державного суверенітету, що кардинально суперечить інтересам росії. Інша частина міжнародної спільноти не зацікавлена у збереженні постбіполярного миру та прагне, скориставшись російсько-українською війною, встановити багатополярний мир, який би закріплював новий баланс інтересів з урахуванням значних змін за останні два десятиліття.

Російсько-українська війна має глобальний вплив, що руйнує нинішній світовий порядок і систему міжнародної безпеки. Усвідомивши цю загрозу, міжнародна спільнота мала б об'єднатися задля встановлення миру не лише на рівні двосторонніх українсько-російських відносин, а й на світовій арені. Проте в умовах глобального протистояння і втрати дієздатності провідних міжнародних організацій у сфері безпеки виявилось, що досягнути глобального миру майже неможливо. Адже в основі сталого миру лежить баланс інтересів, що, зі свого боку, сформовано під впливом балансу сил, мірилом якого є війна. І поки вона триває, миру не буде.

Така залежність тільки підтверджує тезу про те, що **неможливо досягнути сталого миру на півдорозі війни**. Цю закономірність частково врахували у Формулі миру Президента В. Зеленського. Хоча Офіс Президента України навесні 2022 року ініціював переговори у Стамбулі з російською стороною щодо підписання мирної угоди про завершення російсько-української війни, у відповідь володимир путін заявив, що «воєнна операція триватиме до свого повного завершення та розв'язання тих завдань, які були поставлені на початку» [2]. Крім цього, президент росії повторив пропагандистську тезу про те, що рф нібито веде повномасштабну війну на території України проти США.

Після закономірного фіаско в досягненні миру з росією на двосторонній основі В. Зеленський почав шукати шляхи підтримки на глобальному рівні, розраховуючи, що стан миру має відповідати інтересам усіх держав. Так виникла ідея проведення Саміту миру в Швейцарії, який би об'єднав усю міжнародну спільноту та змусив в. путіна погодитися розв'язати три глобальні проблеми, які створила російська агресія проти України, пов'язані з ядерною та продовольчою безпекою, а також гуманітарними питаннями щодо повернення полонених.

Саміт миру, що відбувся 16 червня 2024 року у Швейцарії за ініціативи України, став заходом глобального рівня. Його важливість зумовлена також тим, що міжнародні організації, зокрема й ООН, не проявили подібної об'єднавчої ініціативи. За масштабом подія справді безпрецедентна: до неї прилучилися представники 90 країн, зокрема й 56 очільників держав та урядів.

Чи став Саміт миру перемогою української дипломатії? **По-перше**, Україна вперше заявила про свою суб'єктність на глобальному рівні. **По-друге**, безумовним позитивним аспектом є спільне комюніке, де зазначено, що

захід відбувся з метою «посилення діалогу на високому рівні щодо шляхів до всеосяжного, справедливого та стійкого миру для України» [3].

Учасники мають спільне бачення за трьома основними напрямками.

1. Українські атомні електростанції, зокрема Запорізька АЕС, повинні функціонувати безпечно та захищено під «повним суверенним контролем України і відповідно до принципів МАГАТЕ та під її наглядом».

2. Надзвичайно важливо забезпечити вільне, повне та безпечне торговельне судноплавство в Чорному й Азовському морях, а також доступ до морських портів. Продовольчу безпеку не можна використовувати як зброю, а постачання української сільськогосподарської продукції до зацікавлених третіх країн має бути безпечне та вільне.

3. Усі військовополонені мають бути звільнені шляхом повного обміну. Усі депортовані та незаконно переміщені українські діти, а також інші незаконно утримувані українські цивільні мають бути повернуті в Україну.

Окрім того, Статут ООН, зокрема й принципи поваги до територіальної цілісності та суверенітету всіх держав, буде основою для всеосяжного, справедливого та стійкого миру в Україні, як наголошено в комюніке [4].

По-третє, саміт продемонстрував тверду підтримку України з боку держав Заходу. Навіть ті, які опинилися в цьому клубі вимушено й хотіли б пробачити путіну та відновити повноцінну співпрацю з РФ (як-от Угорщина та Сербія), мусили доєднатися до решти європейських і проамериканських держав [5].

Та водночас саміт показав **наявність глобального протистояння та розділеність світу**. Поміж підписантів немає жодної з держав-членів БРІКС. Серед країн Глобального Півдня Україну підтримали тільки ті, які вважають себе західними за політичним світоглядом або залежать від Заходу, передусім від США. Загалом країни Глобального Півдня надають перевагу тому, щоби бути поза війною, ба більше — не підтримувати сторону, яка може програти. У них немає переконання ані щодо поразки, ані перемоги росії. До Бюргенштоку прибули, але не підписали документ Бразилія, Індія, Індонезія, Мексика, Південна Африка, Саудівська Аравія. Фактично всі держави G20, які не належать до «політичного Заходу», надіслали сигнал, що вони не підтримують Україну. Єдиний виняток — Аргентина [5].

Отже, мета першого Саміту миру полягала в тому, щоби об'єднати потенційних союзників на глобальному рівні і вже за підтримки з їхнього боку починати переговори з росією щодо завершення війни, для чого заплановано провести другий Саміт миру. До його початку Україна має розробити свій мирний план для обговорення та представлення його росії. Як зазначила Президентка Швейцарії Віола Амгерд, світ має підготувати ґрунт для прямих переговорів між Україною та росією. **«Якщо ми хочемо надихнути процес до миру, Росія також повинна бути включена в нього**

в певний момент у майбутньому», — сказала вона, додавши, що й досі відкрите питання про приєднання росії до мирного процесу [6].

Дилема безпеки і миру:

як українська дипломатія прагне їх досягнути

Саміт миру в Швейцарії не розв'язав головних проблем щодо завершення війни з росією, які виокремлено в пунктах Формули миру В. Зеленського. Як зазначив заступник голови Офісу Президента України Ігор Жовква, завданням першого Саміту миру було об'єднання міжнародної спільноти, щоби говорити з росією не наодинці, а за підтримки партнерів, від імені світової спільноти — тоді це буде голос не лише України, а й більшості держав. «Це має бути колективний тиск. Росія повинна припинити говорити мовою ультиматумів і односторонніх умов, вона повинна прислухатися до міжнародної спільноти і голосу більшості» [7]. З такою міжнародною підтримкою на другому саміті, за заявою Президента В. Зеленського, «росіянам хочуть надати план, щоб **зафіксувати реальне завершення війни**». Він уточнював, що такий план має бути розроблено на підставі того, яким держави-учасниці саміту бачать справедливий мир та як його можна досягнути відповідно до Статуту ООН [8]. За словами В. Зеленського, Україна обирає *дипломатичний шлях*, оскільки є жертвою в цій війні, та водночас нарощує озброєння, позаяк росія розуміє лише мову сили. [9]. «Це не означає, що всі території відвойовуються силою. Я думаю, що сила дипломатії може допомогти», — сказав він, додавши, що слабша росія на полі бою поставить Україну в сильнішу позицію за столом переговорів [10].

Тож висловлювання Президента В. Зеленського після двох з половиною років широкомасштабної російсько-української війни свідчать, що *керівництво України визначає пріоритетом дипломатичний шлях її завершення, військова сила в такому разі має відігравати допоміжну роль*. Але відразу постає запитання: чи приведе цей шлях до миру й безпеки та остаточного завершення війни?

Відповідаючи на нього, ми стикаємося з дилемою трьох цілей: завершення війни, забезпечення справедливого миру, а також гарантії безпеки. Досягнути їх одночасно без переваги в силі чи за її допоміжної ролі малоймовірно. Тому можливі такі варіації: завершення війни перемогою чи капітуляцією, мир без безпеки чи безпека без миру, мир на умовах капітуляції чи мир на умовах перемоги.

Завершення війни капітуляцією позбавляє нас і миру, й безпеки. Але саме такий результат видається найбільш реальним, якщо надавати пріоритет дипломатичному шляху завершення війни та не мати значної переваги в силі. Невипадково міжнародні лідери попереджають про руйнівні наслідки такого капітулянтського миру. Як зазначає Карл Більд та інші автори,

якщо Україна та її західні прихильники втратять рішучість, Європа може зіткнутися зі сценарієм, за яким росія підкорить решту території України, встановить маріонетковий режим і поступово інтегрує більшу частину чи всю країну до нової російської імперії. «Наслідки дозволу Росії перемогти в Україні були б катастрофічними для українців, надзвичайно серйозними для безпеки Європи та глибоко дестабілізаційними для решти світу. Зрештою, це, ймовірно, призвело б до краху самої Росії, що поставило б Європу перед низкою інших наслідків, до яких слід готуватися» [11].

Звісно, досягнути угоди про завершення війни неможливо без основного порушника — росії. Тому до участі в другому Саміті миру заплановано запросити російських представників, яким Україна і презентує план дій щодо завершення війни. Стосовно формату таких переговорів, то В. Зеленський, пам'ятаючи про свою відмову від переговорів безпосередньо з в. путіним, назвав можливим єдиний варіант — залучити посередників, як-от тих, які брали участь у формуванні зернової угоди [12]. Проте росія вже відмовилася від участі в другому Саміті миру, назвавши Формулу миру В. Зеленського «абсолютно безвихідною та ультимативною» [13]. Втім, росія та інші міжнародні учасники, які зацікавлені в досягненні миру дипломатичним шляхом, могли б погодитися на формулу «мир без безпеки».

Мир без безпеки

Серед прихильників такої моделі Китай, росія, частина європейського й західного політикуму та більшість держав Глобального Півдня. Росія ще перед першим Самітом миру висунула свої умови для переговорів. 15 травня президент рф володимир путін заявив про готовність до «всеосяжного, стійкого і справедливого врегулювання конфлікту мирними засобами». Серед умов росія виокремлює повне виведення українських військ з територій Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей; зобов'язання України не вступати в НАТО та зберігати нейтральний без'ядерний статус; фіксацію в міжнародних договорах окупованих територій як «регіонів РФ»; скасування західних санкцій; «гарантії безпеки» для росії замість гарантій для України. «Якщо Київ і Захід відмовляться від нової мирної пропозиції, далі умови будуть іншими», — заявив путін [14].

Який мир між Україною та росією вважає прийнятним Китай? Його глобальною метою й далі є підрив глобального домінування США і витіснення їх з азійського та європейського регіонів і перетворення американоцентричного світу на китаєцентричний. У контексті антизахідної спрямованості стратегічні інтереси росії та Китаю збігаються, що дає підстави вважати росію союзницею Китаю у формуванні антизахідного блоку.

Логіка мирного плану Китаю полягає в тому, щоб, з одного боку, заручитися підтримкою міжнародної спільноти через додавання деяких

положень Формули миру В. Зеленського, але з іншого боку, в цьому плані можна чітко простежити й інтереси росії [15].

Не менш важливим пунктом китайського мирного плану є припинення бойових дій на території України без жодних умов. Водночас немає ані слова про виведення російських військ, що можна вважати замороженням конфлікту, а не завершенням війни. Отже, основні цілі мирного плану Китаю полягають у тому, щоб, по-перше, перехопити ініціативу у США в миротворчому процесі, показавши, що саме Китай здійснює домінуючий вплив на стан глобальної безпеки; по-друге, упередити український контрнаступ і не допустити поразки росії; по-третє, залучити на свій бік Європу в миротворчому процесі та відірвати її від США [16].

Позиція третіх країн переважно подібна до китайського мирного плану, що значно ускладнило підтримку Формули миру В. Зеленського в міжнародному середовищі та її імплементацію. Квінтесенцією такого китаєцентричного підходу став спільний план Бразилії та Китаю щодо припинення російсько-української війни, що є скорочений до шести пунктів план миру Сі Цзіньпіна: заклики до «деескалації» та утримання від «роздмухування вогню»; переговори як «єдине життєздатне розв'язання кризи»; запобігання гуманітарній кризі, захист цивільного населення й обмін полоненими; запобігання розповсюдженню ядерної зброї та захист АЕС; захист стабільності глобальних промислових ланцюгів і ланцюгів постачань [17].

Окремі держави Заходу та їх лідери також дотримуються принципу «мир за будь-яку ціну», намагаються підштовхнути Україну до переговорів і фактично поступок росії, хоча такі перемовини нагадують консультації про умови капітуляції України. Серед них плани Віктора Орбана, погоджений з Дональдом Трампом та Бориса Джонсона, що теж є результатом його перемовин з колишнім американським президентом.

План Орбана та Трампа побудований на суміші планів в. путіна, Сі Цзіньпіна та Д. Трампа. Його сенс — у негайному припиненні вогню за наявними лініями зіткнення та переговорах з росією за посередництва Китаю та США. План Трампа, як відомо, полягає в його «здатності» укласти мир за 24 години, але водночас Україні заради цього доведеться погодитися із втратою частини територій. План передбачає, що Україна отримає більше американської зброї, але лише якщо вступить у мирні переговори з рф. Водночас США попередять москву, що відмова від перемовин зумовить посилення підтримки України з боку США.

План Бориса Джонсона передбачає такі кроки: Захід дозволяє Україні бити ракетами «АТАСМС» і «Storm Shadow» та іншою зброєю по аеродромах на території росії, а коли війська агресора будуть відкинуті, Путін «міг би запропонувати угоду». Росія відступає до кордонів станом на 24 лютого 2022 року. Підконтрольна Києву територія України визнана

вільною державою з перспективою швидкого вступу до ЄС і НАТО. Росія оголошує, що «спеціальна воєнна операція» виконала своє завдання з «денацифікації».

Для російськомовного населення України запроваджено особливий захист. По закінченню війни немає жодної причини, «чому б українським військам не замінити частину з 70 000 американських військових, які й досі дислоковані в Європі». «Дональд Трамп усвідомлює ризик: поразка України може мати величезні довгострокові наслідки для Америки та світу. З іншого боку, перемога України — за умови правильного використання — може прокласти шлях, як це не парадоксально, до нових і набагато ліпших відносин з Росією. Це було б великою перемогою для Америки і для всього світу», — заявив Джонсон [18].

Що об'єднує всі ці мирні плани? Насамперед пріоритетність власних інтересів, заради яких варто поступитися інтересами України. Вони ґрунтуються на одній і тій самій стратегії «примусу до миру» шляхом маніпуляцій балансом сили на полі бою, незалежно від того, хто є агресором, а хто жертвою.

У плані Дж. Байдена США розглядали встановлення миру між Україною та росією як глобальну альтернативу можливій війні з Китаєм. Вашингтон сприймав росію як свого партнера у стримуванні Китаю. А отже, **Україна не має програти, а росія не має виграти цю війну**. Тобто потрібно ослабити росію завдяки наданню Україні такого обсягу озброєння, щоб вести переговори з позиції сили. Послаблення росії в балансі сили мало би змусити її поступитися своїми інтересами та завершити війну з Україною на умовах США. «Територіальний контроль, хоча й надзвичайно важливий для України, не є найважливішим виміром майбутнього війни для Сполучених Штатів. Ми робимо висновок, що, окрім запобігання можливої ескалації війни між росією та НАТО чи використання росією ядерної зброї, уникнення тривалої війни також є вищим пріоритетом для Сполучених Штатів, ніж сприяння значно більшому територіальному контролю України» [19]. Такі наративи ми бачимо й у плані Трампа, тільки в прискореному варіанті — за 24 години.

Тому всі ці плани не передбачають того, що має на меті Україна: досягнення миру на умовах безпеки. Навіть план Б. Джонсона спрямований на гарантування безпеки НАТО силами українського війська, а не навпаки.

Безпека без миру на базі сили

Таку модель підтримує переважна більшість держав НАТО й Україна, як неодноразово заявляв Президент В. Зеленський. Звісно, це можна було б забезпечити завдяки членству України в Північноатлантичному альянсі. Але, як показали саміти НАТО від Бухарестського (2008 р.) і до

Вашингтонського (2024 р.), двері для України хоч і вважали відчиненими, проте бракувало «містка» до них добратися. Пошук силової підтримки результував у написання Київського безпекового договору, що може бути доповнений двосторонніми угодами про безпеку для України.

Особливістю Вашингтонського саміту 2024 року стало те, що угоди про безпеку України стали заміном членства в НАТО. Вони орієнтують Україну на індивідуальну оборону без гарантії колективної оборони. Саміт замість слогана «двері в НАТО для України відчинені» запропонував формулу «мосту», суть якого в тому, що саме Україна має стримувати агресивні наміри Росії, позаяк натівська стратегія «стримування» втратила свою дієздатність, що змусило НАТО перейти до стратегії «страуса», яка передбачає в будь-який спосіб уникнути війни з росією, а тому не передбачає перемоги над нею. «Міст» у цьому сенсі означатиме односторонню логістичну підтримку для забезпечення України обмеженим обсягом озброєння та фінансової допомоги тією мірою, якою в Альянсі вважатимуть за потрібне, що могла б забезпечити обмежений і нетривкий мир і нестабільну безпеку для України, де в'їзд на міст до членства в НАТО для неї буде закритий. Передбачено побудувати «міст» між НАТО й Україною з одностороннім рухом, який у критичній ситуації можна підірвати, щоб уникнути зіткнення з росією.

Отже, НАТО запропонувала Україні такий підхід до збереження її безпеки, який умовно можна назвати **«концепція контрольованої допомоги як реакція на загрози»**. Вона передбачає укладення угоди між НАТО та Україною, яка має підштовхнути Київ до перемовин з росією для завершення повномасштабної війни й у межах якої Україна матиме широкий доступ до західної зброї після закінчення війни для свого захисту від подальших актів агресії з боку росії. Аргументами на користь підписання такої угоди є сумнів лідерів провідних держав НАТО в можливостях і України, й росії отримати силову перевагу на полі бою, тож потрібно, щоб Київ розпочав наступ, відкинув російський фронт і цим відкрив шлях до переговорів. Зокрема, політики Великої Британії, Франції, Німеччини та США сумніваються, що Україна зможе вигнати російські війська зі Сходу та Криму, а держави Заходу зможуть так довго підтримувати військові зусилля України [20].

Нині формат взаємодії, коли Україна є форпостом НАТО на східному фланзі, влаштовує США та ФРН. Держави Альянсу допомагають Україні коштами та озброєнням і не мають перед нею жодних юридичних зобов'язань. **Україна зменшує загрозу з боку росії для всіх європейських держав власними силами та життями українських військовиків, водночас члени Північноатлантичного альянсу не залучають власні збройні сили.**

Україна нині бореться за безпеку всієї Європи, і це не просто риторика.

Якщо на двосторонньому рівні рф справді хотіла захопити Україну та зруйнувати її державність, то **на системному рівні кремль розглядав напад на Україну в контексті протистояння зі США та Європою**. Якби агресія рф досягнула успіху, весь людський потенціал України, що тепер належав би окупанту, був би мобілізований проти НАТО подібно до того, як росія використала людський потенціал на окупованій території проти України. Захопивши сусідню державу, росія вторглася б у країни Балтії — й ані сили США, ані сили інших союзників не встигли б захистити членів Альянсу.

Так хоча на східному фланзі НАТО залишається загроза, його зміцнюють сили передового базування та буферна зона на території України. Росія ж уникає повної поразки й отримує можливості відновлення сил для нової війни. Тільки Україна за таким сценарієм результатів війни має погодитися на визнання Криму російським в обмін на перемир'я, залишаючись в буферній зоні під загрозою нової ескалації російської агресії.

Отже, з огляду на таку перспективу Україні доведеться досягати справедливого миру та стабільної безпеки тільки на основі перемоги, опираючись на обмежену підтримку НАТО чи без НАТО. Про таку версію майбутньої перемоги досить чітко висловився Міністр оборони Нідерландів Рубен Брекельман, який вбачає два варіанти завершення війни з перемогою України: «Я сподіваюся, що перемога України означатиме, що колись уся територія України буде вільною, і кожен окупант покине територію України». Якщо цей варіант виявиться неможливим, то перемогою можна вважати й менший успіх України, якщо умови припинення війни будуть прийнятними для неї. «Перемога України для мене означає, що є результат переговорів, який приймається Україною, який підтримується Україною» [21].

Висновки

Якщо обмірковувати позитивну перспективу миру та безпеки України, окреслюємо два шляхи. Перший — дипломатичний на основі сили, а другий — воєнний на основі перемоги. Перемога може бути повною, досягнутою військовим шляхом, або частковою, досягнутою шляхом переговорів, до яких схиляється керівництво країни та наші західні партнери на сучасному етапі. В. Зеленський переконаний, що можна досягнути дипломатичного врегулювання війни в Україні: весь світ повинен чинити тиск на росію, щоб переконати її розпочати переговори й розглянути можливість припинення війни. Та проблема в тому, що росія досі сильніша на полі бою та й далі наступає по всьому фронту. Україна, втративши стратегічну ініціативу, змушена перейти в глуху позиційну оборону. У такій ситуації проводити другий Саміт миру Київ буде зі слабкої позиції. Друга проблема, яка ускладнює завершення російсько-української війни, полягає в контрадикторності позицій України й росії та умов для початку

переговорів, які їх унеможливають. Україна вимагає дотримання Статуту ООН і відновлення територіальної цілісності та світового порядку, росія це ігнорує, плануючи окупувати всю Україну та знищити її державний суверенітет, і руйнує світовий порядок. Київ вважає, що переговори з рф будуть після виконання мирного плану Президента Володимира Зеленського: коли російські війська будуть виведені з України, припиняться бойові дії, створять спеціальний трибунал для покарання росії, розв'язуть питання репарацій і подолання екоциду. Росія натомість вимагає повного виведення українських військ з окупованих територій; зобов'язань України не вступати в НАТО та зберігати нейтральний без'ядерний статус; фіксацію Криму, Севастополю, «ДНР», «ЛНР», а також Запорізької та Херсонської областей у міжнародних договорах як «регіонів рф»; скасування західних санкцій; «гарантій безпеки» для росії замість гарантій для України.

Зрештою, обидві сторони не створили тих умов, коли дипломатичне врегулювання війни дає позитивний результат, тобто коли сторони усвідомлюють, що повна перемога недосяжна, а втрати у війні будуть набагато більші, ніж очікувані результати, чи коли для втілення воєнних цілей уже немає ресурсів. Отже, досягнення компромісу щодо завершення війни, як цього хочуть Україна чи росія, на другому Саміті миру видається малоімовірним. Тож не варто поспішати його організувати, поки до цього не склалися геополітичні передумови.

1. *Пишкін С.* Зеленський про переговори з Росією: Україна підготує мирний план до кінця року // РБК-Україна. 28 червня 2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/zelenskiy-peregovori-rosieyu-ukrayina-pidgotue-1719577484.html>
2. Київ відійшов від стамбульських домовленостей, — Путін про переговори з Україною (відео) // Фокус. 12 квітня 2022. URL: <https://focus.ua/uk/politics/512122-kiev-otoshel-ot-stambulskih-dogovorennostey-putin-o-peregovorah-s-ukrainoy-video>
3. Спільне комюніке про основи миру // Офіційне інтернет-представництво Президента України. 16 червня 2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilne-komyunike-pro-osnovi-miru-91581>
4. Спільне комюніке про основи миру: повний текст // АрміяInform. 16 червня 2024. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/06/16/spilne-komyunike-pro-osnovy-miru-povnyj-tekst>
5. *Сидоренко С.* Що змінить Саміт миру. Пояснюємо реальні наслідки, плюси та загрози після зустрічі у Швейцарії // Європейська правда. 17 червня 2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/06/17/7188283>
6. *Хогін Р.* «Міліметр за міліметром» до миру. Що далі після Саміту миру у Швейцарії? // Радіо Свобода. 16 червня 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/samit-miru-shveytsariya-ukrayina-viyana-analiz/32995413.html>
7. *Кінаш Л.* Як змусити Росію до миру: в Офісі президента озвучили реальний сценарій // Інформатор. 15 липня 2024. URL: <https://informer.ua/uk/yak-zmusiti-rosiyu-do-miru-v-ofisi-prezidenta-ozvuchili-realniy-scenarij>
8. *Новіков С.* Україна розраховує провести другий саміт миру до кінця року, — Єрмак // РБК-Україна. 26 червня 2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ukrayina-rozrahovue-provesti-drugiy-samit-1719397753.html>
9. *Коджущо Я.* Зеленський: детальний план завершення війни буде готовий цього року // Інформатор. 28 червня 2024. URL: <https://informer.ua/uk/zelenskiy-detalniy-plan-zavershennya-viyni-bude-gotoviy-cogo-roku>
10. *Комендантова Н.* Війну може зупинили дипломатичне врегулювання, — Зеленський // Українські Новини. 19 липня 2024. URL: https://ukranews.com/ua/news/1020947-vijnu-mozhe-zupynyly-dyplomatychno-vregulyuvannya-zelenskiy#google_vignette

11. Bildt, C. (2024) 'What if Russia Wins? One of nine thinkers on Europe's future without America's embrace', *Foreign Policy*, 1 July. Available at: <https://foreignpolicy.com/2024/07/01/russia-ukraine-war-europe-politics-refugees>
12. Інтерв'ю Президента України Володимира Зеленського Труді Рубін, колумністці The Philadelphia Inquirer 30.06.2024. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xMkPNU4W53c>
13. Лісова Ю. росія не збирається брати участь у другому Саміті миру — МЗС рф // *Hromadske*. 11 липня 2024. URL: <https://hromadske.ua/viyana/227615-rosiia-ne-zbyrayetsia-braty-uchasti-v-druhomu-samiti-myru-mzs-rf>
14. Руденко О. Росія готова хоч завтра: Путін назвав умови початку переговорів з Україною (відео) // *Фокус*. 14 червня 2024. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/652369-rosiya-gotova-hoch-zavtra-putin-nazvav-umovi-pochatku-peregovoriv-z-ukrajinoyu-video>
15. Богданьок О. Китай оприлюднив свій «мирний план» щодо війни в Україні. Що до нього увійшло // *Суспільне. Новини*. 24 лютого 2023. URL: <https://suspline.media/395696-kitaj-opriludniv-svij-mirnij-plan-sodovijni-v-ukraini-so-do-nogo-uvijsho>
16. Перепелиця Г.М. Формула миру Володимира Зеленського до і після Вільнюського саміту НАТО // *Україна дипломатична*. Київ, 2023. Вип. 24. С.115.
17. Гончаренко А. Шість «мирних планів» для України: що пропонують Трамп, Макрон і компанія для початку переговорів з РФ // *ТСН*. 21 липня 2024. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/shist-mirnih-planiv-dlya-ukrayini-scho-proponuyut-tramp-makron-i-kompaniya-dlya-pochatku-peregovoriv-z-rf-2625171.html>
18. Johnson, B. (2024) 'BORIS JOHNSON: Why I am more convinced than ever that Trump has the strength and bravery to save Ukraine and end this appalling war', *Daily Mail*, 19 July. Available at: https://www.dailymail.co.uk/news/article-13652007/BORIS-JOHNSON-convinced-Trump-strength-bravery-save-Ukraine-end-appalling-war.html?ico=topics_pagination_desktop
19. Charap, S. and Priebe, M. (2023) 'Avoiding a Long War. U.S. Policy and the Trajectory of the Russia-Ukraine Conflict', *Rand*, 25 January. Available at: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA2510-1.html>
20. Pancevski, B. and Norman, L. (2023) 'NATO's Biggest European Members Float Defense Pact With Ukraine', *The Wall Street Journal*, 24 February. Available at: https://www.wsj.com/articles/natos-biggest-european-members-float-defense-pact-with-ukraine-38966950?mod=Searchresults_pos2&page=1 (Accessed: 25 April 2023).
21. Ємець М. Міністр оборони Нідерландів поділився, що вважав би перемогою України за кращого й гіршого сценарію // *Європейська правда*. 8 липня 2024. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2024/07/8/7189698>

Hryhorii PEREPELYTSIA,
Doctor of Political Science, Full Professor
at the Department of International Relations and Foreign Policy
of the Educational and Scientific Institute of International Relations
of Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Director of the Foreign Policy Research Institute

SECURITY OR PEACE AS A PROBLEM FACED BY UKRAINIAN DIPLOMACY IN THE CONTEXT OF GLOBAL CONFRONTATION

Abstract. The article analyses the possible scenarios and options for ending the russian-Ukrainian war, focusing on achieving peace and ensuring Ukraine's security. The author notes that the West does not want to accept the new realities that have emerged over the course of the russian-Ukrainian war, striving to preserve the status quo disrupted by russia and the ruins of a no longer viable international security system.

It is emphasised that Ukrainian diplomacy faces the formidable challenge of restoring the state's peace and security in the context of global confrontation. The article contains considerations on whether Ukraine can tackle this issue present in national, regional and global dimensions. While analysing this problem, the author focuses on the following key tasks for Ukrainian wartime diplomacy: 1) achieving peace, 2) creating a vision for this peace, and 3) identifying ways of attaining it by Ukraine, russia and other influential geopolitical actors.

The author outlines two potential paths to achieving a positive outlook for peace and security for Ukraine. The first is diplomatic, relying on strength, and the second is military, based on victory. The victory can be complete, achieved through military means, or partial, attained through negotiations, which is the current preference of the state leadership and Western partners.

Furthermore, neither side of the war has yet fully reached the conditions when a diplomatic settlement would yield positive results, i.e. when the both parties recognise that complete victory is unattainable, the costs and losses of continued war outweigh the expected gains, or there are insufficient resources to achieve the war objectives.

In his conclusions, the author summarises that achieving a compromise to end the war on terms acceptable to both Ukraine's and russia's at the second peace summit seems unlikely. It is emphasised that the second peace summit should take place only after favourable geopolitical conditions have been established.

Keywords: war, peace, security guarantees, Ukrainian diplomacy, NATO, regional security, victory.